

Uthållig kommun, etapp 3

RB uppdrag 8

Dnr 00-10-6567

Förord

Energimyndigheten fick genom regleringsbrevet för 2011 uppdraget att påbörja planeringen av en tredje etapp av Uthållig kommun. Arbetet med Uthållig kommun har pågått sedan 2003, först genom en femårig pilotetapp med 5 kommuner och sedan genom en treårig etapp med 66 kommuner. Under hela denna period har energi- och klimatfrågorna kommit att prioriteras allt högre från lokal till global nivå. Det gör att många andra initiativ och stöd till kommuner har skapats vilket tydligt påverkar hur arbetet med den nya etappen av Uthållig kommun föreslås utformas.

I denna rapport ges en övergripande bild av hur arbetet har bedrivits under tidigare etapper, vilka erfarenheter som kan dras av dessa etapper samt hur Energimyndigheten planerar att utforma den tredje etappen av Uthållig kommun.

Arbetet med rapporten har skett i samråd med Sveriges kommuner och landsting, Delegationen för hållbara städer, de av regeringen utsedda länen för grön omställning samt övriga berörda myndigheter. Ett bredare samrådsmöte med ännu flera parter genomfördes 17 februari 2011.

Uppdraget har genomförts av Olov Åslund (projektledare) samt övrig personal på enheten Uthållig kommun. Flera andra enheter på Energimyndigheten har därutöver bidraget med viktig kunskap och råd inför utformningen av den nya etappen av Uthållig kommun.

Eskilstuna 28 mars 2011

Tomas Kåberger
Generaldirektör

Olov Åslund
Projektledare

Innehåll

1	Sammanfattning	4
2	Bakgrund	5
2.1	Pilotetappen 2003-2007	6
2.2	Uthållig kommun 2008-2011	6
2.3	Resultat och erfarenheter av Uthållig kommun	7
2.3.1	Forskning inom ramen för Uthållig kommun	7
2.3.2	Långsiktighet	9
2.3.3	Energi och klimatstrategier	9
2.3.4	Nätverk, kluster och temaområden	10
2.3.5	Goda exempel	11
2.4	Andra initiativ och styrmedel	11
2.4.1	Lagen om kommunal energiplanering	12
2.4.2	Covenant of Mayors	13
2.5	Remiss under våren	14
3	Förslag på upplägg för Uthållig kommun, etapp 3	16
3.1	Övergripande struktur	16
3.2	Syftet med Uthållig kommun, etapp 3	18
3.3	Tematisk inriktning	18
3.3.1	Näringspolitik	19
3.3.2	Fysisk planering	21
3.4	Kriterier för deltagande samt urval av kommuner	24
3.5	Framtida samordningsprocess	25
3.6	Mål och uppföljning av Uthållig kommun, etapp 3	26
3.7	Budget	28
4	Referenser	29

Bilaga 1: Samrådsredogörelse rörande rapporten ”Uthållig kommun, etapp 3

Bilaga 2: Deltagarlista för samrådsmötet den 17 februari 2011

Bilaga 3: Yttrande från Sveriges kommuner och landsting

1 Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att vara beslutsunderlag inför den tredje etappen av Energimyndighetens program Uthållig kommun.

Utgångspunkten i detta förslag till ny etapp av Uthållig kommun har varit ett upplägg med omkring 30 deltagarkommunen och med en tidsperiod som sträcker sig fram till år 2014 för att harmonisera med slutet på regeringens femåriga energieffektiviseringsprogram. Beroende på en oklar finansieringssituation efter år 2012 ges dock även en möjlighet till avslut 2012.

Basen för Uthållig kommun föreslås fortfarande vara nätverk, kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte men mer inriktat mot temaområdena näringspolitik och fysisk planering. Under hela perioden 2011-2014 kommer utöver temaområdesarbete bedrivs ett övergripande arbete i varje kommun och i nätverksform för att integrera energi- och klimatfrågorna i det politiska arbetet. Den tredje etappen av Uthållig kommun föreslås att även delas in i två olika projektperioder, 2011-2012 samt 2013-2014. Under dessa två projektperioder kan kommunerna söka pengar för att genomföra egna samverkansprojekt inom de utpekade temaområdena. Medlen ska gå till gemensamma projekt och inte till enskilda kommuner. Energimyndigheten styr genom att peka ut ett antal intressanta inriktningar där myndigheten upptäckt problem där lösningar borde skapas för att kommunerna i Sverige ska kunna utvecklas i hållbar riktning. Möjligheten att dela ut projektmedel bör förtydligas antingen genom en ny förordning eller genom skrivningar i nästkommande regleringsbrev för Energimyndigheten.

Om fler kommuner söker till den tredje etappen än vad som kan beredas plats kommer Energimyndigheten att göra ett urval. Detta urval baseras huvudsakligen på inskickade beskrivningar av de projekt och idéer som kommunen vill fördjupa inom områdena fysisk planering och näringspolitik. I de fall de föreslagna projekten omfattar samarbete med regionala parter eller andra kommuner kommer detta att stärka kommunens ansökan.

En viktig del av den tredje etappen blir spridning av såväl kunskap som spjutspetsexempel som tagits fram genom deltagarkommunernas projekt. För att lyckas med detta skapas bland annat en myndighetsövergripande samrådsgrupp som tar fram kommunalt inriktade metoder, handböcker och indikatorer inom de utpekade temaområdena samt sprider och harmoniserar sina spjutspetsexempel för såväl nationell som internationell spridning. Olika regionala parter fyller även en mycket viktig funktion för att lyckas med spridningen av kunskap från Uthållig kommun och denna samverkan bör stärkas i förhållande till nuvarande etapp.

Kostnaden för Uthållig kommun utifrån presenterat upplägg beräknas bli omkring 20 mkr per år inklusive personalkostnader för enheten Uthållig kommun.

2 Bakgrund

Detta avsnitt avser att ge en bakgrund till varför Uthållig kommun startade, en beskrivning av hur arbetet har utvecklats samt en kort beskrivning av vilka resultat och erfarenheter som redan kan dras av nuvarande etapp av Uthållig kommun.

Uthållig kommun startade som ett initiativ från Energimyndigheten i syfte att lyfta upp energifrågorna på den kommunala politiska dagordningen. Kommuner är en stor och viktig aktör när det gäller Sveriges omställning till ett mer energieffektivt samhälle med större andel förnybara energi. Arbetet med Uthållig kommun har under de föregående etapperna syftat till att stötta kommunerna i detta arbete genom att:

- Bygga upp nätverk som främjar samverkan inom och mellan kommuner och andra, för kommuner, viktiga aktörer.
- Sprida kunskap och erfarenheter utifrån goda exempel på energi- och klimatarbete i kommunerna.

Energimyndigheten har genom regleringsbrevet för 2011 fått i uppdrag att utforma en tredje etapp av Uthållig kommun – Uthållig kommun 2011-2014. Uppdraget är formulerat enligt följande:

Myndigheten ska även förbereda och inleda arbete med en tredje etapp av ”Uthållig kommun”. Arbetet i den tredje etappen ska inriktas mot utveckling, tillämpning och spridning av spjutspets exempel med avseende på metoder för kommuners arbete att skapa förutsättningar för uthållig energianvändning lokalt och regionalt, bl.a. genom samordning med fysisk planering, transportinfrastrukturplanering och näringspolitik. Samordning ska ske med det arbete som bedrivs inom Delegationen för hållbara städer (Jo 1968:A). Synergier ska sökas med arbetet med regionala klimat- och energistrategier, inkl. arbetet inom pilotlänen för grön omställning. Förberedelsearbetet av den tredje etappen ska ske i samråd med berörda myndigheter och Sveriges kommuner och landsting, samt redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 1 april 2011.

Vid utformningen av den tredje etappen av Uthållig kommun finns en rad viktiga lärdomar från tidigare etapper som, tillsammans med inspel från departement och samrådsparter, har fått styra utformning av förslaget i denna rapport.

2.1 Pilotetappen 2003-2007

Vid den första utlysningen av Uthållig kommun anmälde 21 kommuner intresse av att delta i det som var ett program som löpte mellan åren 2003-2007. Av de 21 intresserade valdes Borås, Solna, Ulricehamn, Vingåker och Örnköldsvik ut. Dessa fem kommuner ingick således i det som med tiden kommit att kallas pilotetappen.

En utgångspunkt för arbetet inom pilotetappen var att utforma innehållet i och genomförandet av processen så att den skulle komplettera och underlätta andra lokala aktiviteter inom energi- och klimatområdet. Inom Uthållig kommun inriktades arbetet därför tidigt på att, dels skapa fördjupade samverkansprocesser genom att skapa arenor för samarbete och utbyte av erfarenheter, dels bredda lokala aktörers kunskapsbas inom energiområdet. Det senare bland annat genom att, inom Uthållig kommun, bedriva aktionsforskning inom fysisk planering och energisystemanalyser. Utformningen av programmet skapade därmed förutsättningar att förena nationella och lokala påverkansmöjligheter genom att kombinera den centrala myndighetens tillgång till kompetens med kommunens närvaro, kunskap om och inflytande över den lokala nivån.

2.2 Uthållig kommun 2008-2011

På basis av erfarenheterna från pilotetappen gjordes under 2007 en andra utlysning riktad till Sveriges kommuner. Vid denna andra utlysning gjordes inget urval, utan alla kommuner som ansökt bereddes möjlighet att delta. Totalt deltar nu 66 kommuner i den andra etappen

Den nu pågående etappen av programmet inleddes formellt den 26 juni 2008 genom signeringen av de kommunala avsiktsförklaringarna. Vid denna upptaktssammankomst var i princip samtliga kommuner representerade av såväl beslutsfattande politiker som kontaktpersoner. Vid detta tillfälle deltog även flera viktiga aktörer i programmets omvärld, exempelvis Näringsdepartementet och Sveriges kommuner och landsting.

Överenskommelsen mellan parterna omfattar tiden fram till 30 juni 2011, men uttrycker mer långsiktiga ambitioner. Att undertecknandet av avsiktsförklaringen innebär att kommunen åtar sig att utveckla ett långsiktigt förhållningssätt är centralt och medför att kommunen efter den nu pågående etappen skulle kunna välja att stötta andra kommuner i form av så kallad nestor.¹ Arbetet har således redan i inledningsskedet av den nu pågående etappen ett framåtsyftande perspektiv. Förändrade omständigheter har nu gjort att rollen som nestor är

¹ Energimyndigheten, Dnr 481-08-2457

mindre aktuell däremot har de kommuner som deltar i Uthållig kommun 2008-2011 en viktig roll som inspiratör inom ramen för energieffektiviseringsstödet till kommuner och landsting.

2.3 Resultat och erfarenheter av Uthållig kommun

Det huvudsakliga uppdraget med nuvarande etapp av Uthållig kommun har varit att stödja kommunernas energiarbete genom att *bygga nätverk, främja samverkan och sprida kunskaper och erfarenheter*. En annan viktig del i uppdraget är att stödja kommunerna i arbetet med att ta fram energi- och klimatstrategier, i syfte att kommunernas energiarbete ska fortleva även efter programmet Uthållig kommuns slut.²

En mer utförlig beskrivning av resultatet av Uthållig kommun 2008-2011 redovisas i slutrapporten som ska vara Näringsdepartementet tillhanda sista juni. De erfarenheter som redovisas här baseras på tidigare års statusrapporter, inlämnat material från kommuner och klustersamordnare samt enheten Uthållig kommuns allmänna erfarenheter av att arbeta med programmet.

Några generella åsikter som infångats från olika kommuner är att de uppskattar att det kommit fram konkreta projekt inom Uthållig kommun och att det genom det centrala stödet är mer driv än i andra nätverk. Även att fokus ligger på de mjuka frågorna kring hur energifrågorna organiseras förankras och planeras lyfts fram. Många efterfrågar dock mer samverkan med andra myndigheter och organisationer.³

2.3.1 Forskning inom ramen för Uthållig kommun

Allt sedan pilotetappen start har forskning varit en integrerad del av Uthållig kommun. Energimyndigheten har finansierat forskning som på olika sätt studerat och ibland medvetet styrt utvecklingen i riktning mot energieffektivisering och utveckling av lokala planeringsprocesser. Det övergripande syftet har varit att bidra till en kunskapstillväxt om förutsättningarna för en hållbar stadsutveckling. Denna forskning har bedrivits dels som enskilda projekt dels som delar av forskningsprogram. Som ett resultat av arbetet har olika forskargrupper kommit att samarbeta allt närmre, en utveckling mot tvär- eller mångvetenskaplighet som

² Avsiktsförklaring gällande programmet Uthållig kommun – med energin som språngbräda

³ Dessa åsikter kommer bl a från ett ”round-table” med det så kallade Storstadsklustret 2010-09-29.

ofta efterfrågas, inte minst när det gäller forskning om förutsättningen att leda stadsutvecklingen i riktning mot ökad hållbarhet.⁴

Under den pågående etappen har Energimyndigheten avsatt 25 mnkr inom två forskningsprogram kopplade till Uthållig kommun.

Inom det egna forskningsprogrammet Uthållig kommun avsattes 16 mnkr för att under tiden 2009-09-01 – 2012-12-31 öka vår kunskap om villkoren för och resultatet av samspelet mellan olika aktörers handlande, inom de insatser och processer som aktualiseras inom Uthållig kommun. De 16 miljonerna fördelas mellan tio projekt som på olika sätt studerar företeelser med koppling till Uthållig kommun. Samtliga dessa forskningsprojekt kommer att bidra till kunskap om resultatet av Uthållig kommun.

Tillsammans med Formas, Naturvårdsverket, Trafikverket och Riksantikvarieämbetet har Energimyndigheten för tiden 2010-02-01 – 2012-12-31 avsatt totalt 33 mnkr inom forskningsprogrammet Samordnad stadsutveckling – en förutsättning för hållbarhet. Energimyndighetens del uppgår till 9 mnkr. Syftet med programmet är att stödja och främja interdisciplinär forsknings- och utvecklingsprojekt om städer och stadsutveckling som systeminriktade och praktikinära och därmed förstärka kunskapsutvecklingen och kompetensbasen då det gäller hållbar stadsutveckling. Samtliga medel har fördelats mellan sex olika projekt, varav Energimyndigheten delfinansierar två. Förhoppningen är att delar av resultaten från denna forskning kan bli användbara i den nya etappen av Uthållig kommun.

Under den tredje etappen av Uthållig kommun kommer ett samarbete att utvecklas inom forskningsområdet hållbar stadsutveckling. Uthållig kommuns genomförandeprocess ska under etapp tre säkerställa en närhet mellan forskningen som finansieras inom Uthållig kommun och deltagande aktörer. Att söka synergier med andra forskningsfinansiärer inom området hållbar stadsutveckling utgör ett mål med den tredje etappen.

⁴ ER 2008:03 ENERGIFRÅGOR I FYSISK PLANERING; ER 2009:18 UTHÅLLIG KOMMUN 2003-2007 Lokala lärdomar om en samverkansprocess; Fell, A. (2008) *Nätverksstyrning för en hållbar utveckling. En fallstudie av Energimyndighetens program Uthållig kommun 2003-2007*. Doktorsavhandling Luleå tekniska universitet; Rönnbäck, P. (2008) *Den kommunala policyprocessen- strömmar i kollektivtrafiken och politiken*. Doktorsavhandling Luleå tekniska universitet.

2.3.2 Långsiktighet

Uthållig kommun har sedan starten av pilotetappen utgjort ett unikt sätt för en statlig myndighet att bidra till energipolitikens genomförande på kommunal nivå. Framgångsfaktorer för arbetet med Uthållig kommun är förståelsen för långsiktighet och lyhördhet. Allt utgår från de deltagande kommunernas specifika förutsättningar och behov, samtidigt som utbytet med andra kommuner utgör en viktig del i arbetet. Detta unika arbetssätt kräver långsiktighet. Dels beroende på att väl fungerande nätverk tar tid att etablera, dels beroende på att den kommunala beslutsprocessen tar tid.

En tidig analys indikerar att de 4 kommuner som deltagit i två etapper av Uthållig kommun, från starten 2003, på flera sätt har kommit steget längre i förankringsarbete och integrering av energifrågorna i det kommunala arbetet inom och mellan kommunala förvaltningar.⁵ Redan vid utvärderingen av etapp 1 var den samlade uppfattningen, bland politiker och tjänstemän, att programmets långsiktiga strategiska inriktning påverkat deltagande kommuners arbetssätt. Energifrågorna har tack vare Uthållig kommuns arbetssätt mer strategiskt integrerats i kommunernas arbete med andra och relaterade frågor, t.ex. fysisk planering.⁶

2.3.3 Energi och klimatstrategier

I 2009 års statusrapport kan konstateras att *kommunerna är på god väg att alla få fram politiskt beslutade energi- och klimatstrategier.*⁷ Vid rapporteringstillfället är det 85 % av kommunerna som har politiskt antagna strategier. Under våren 2011 bedrivs ett projekt som syftar till att fånga upp de som ännu inte kommit i mål samt stödja de kommuner som vill förbättra sina strategier ytterligare t.ex. genom mer konkretisering av handlingsplanerna.

Till slutrapporten kommer de inskickade energi- och klimatstrategierna att analyseras bl.a. vad gäller hur stor energieffektivisering som har fastställts genom politiska beslut. Redan nu kan dock konstateras att energi- och klimatstrategierna skiljer sig åt relativt mycket bland annat vad det gäller målformuleringar, nulägesbeskrivning och upplägget på handlingsplanen. En harmonisering av detta skulle inför framtiden öka jämförbarheten.

⁵ *Utvärdering av programmet Uthållig kommun*, Hur programmet fungerat och hur erfarenheterna ska spridas till andra kommuner, ER 2007 03 samt Fell, A. (2008).

⁶ Ibid

⁷ *Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun*, Statusrapport enligt regleringsbrev till Näringsdepartementet 1 april 2010, Dnr 00-09-5192

2.3.4 Nätverk, kluster och temaområden

Från statusrapporten för 2009 kan utläsas att kommunerna bedömde att styrkan med Uthållig kommun var den nuvarande politiska förankringen, individernas engagemang samt de nätverk som etablerats under processen. Att få tillgång till mötesplatser där kommunens tjänstemän och politiker får diskutera problem och möjligheter med forskare och andra experter inom olika områden bedöms som mycket värdefullt. I dessa möten förmedlas kunskap om problem och möjligheter på ett framgångsrikt och konstruktivt sätt. Samma företeelser bedömdes utgöra Uthållig kommuns främsta möjligheter att bygga vidare på.⁸

De enskilda kommunernas kontaktpersoner för programmet har haft en nyckelroll i arbetet. Deras roll har varit att driva den egna kommunens arbete med programgenomförande och verka för att fler inom den kommunala organisationen engageras inom de aktiviteter som genomförs.⁹

Tidigare erfarenheter och forskning visar att var i den kommunala organisationen personer med denna roll återfinns har stor betydelse för hur framgångsrikt arbetet blir. Detta är ett skäl till att Energimyndigheten har eftersträvat att kommunerna ska forma lokala arbetsgrupper och förankra processen brett inom de egna organisationerna. Ett annat skäl är att erfarenheter också visar att ett så tidsmässigt omfattande arbete blir mycket sårbart om genomförandet blir avhängigt en individ. Ett framgångsrikt genomförande bygger på bred förankring och robusthet. Att bygga denna organisation och förankring tar tid och det är först mot slutet av programperioden som många kommuner har hittat en mer färdig förankringsmodell.¹⁰

Verksamheten inom de så kallade klustren har skapat möjligheter för kommunerna att inspireras och lära av varandra. Kommunerna uttrycker i stort uppskattning kring hur klustren fungerar men det finns undantag.¹¹ Erfarenheter från personalen på myndigheten är att klustren fungerar bättre ju mer likartade kommuntyper som klustret består av. Detta styrks även av att tydliga samverkansprojekt främst har vuxit fram i två av de kluster som kommunerna är mest nöjda med – Kalmarklustret och Storstadsklustret. Starkt bidragande till att dessa bägge kluster fungerat bra torde också vara Kalmarklustrets tydliga regional förankring och stöd samt storstädernas betydligt större förutsättningar att delta i ett gemensamt utvecklingsarbete. Den huvudsakliga kategoriseringen för klustren

⁸ *Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun*, Statusrapport enligt regleringsbrev till Näringsdepartementet 1 april 2010, Dnr 00-09-5192

⁹ Ibid

¹⁰ Ibid

¹¹ Ibid

under nuvarande etapp har varit geografisk vilket inte nödvändigtvis behöver vara det mest framgångsrika sättet att organisera kommunerna i framtiden.¹²

Från statusrapporten för 2009 går att utläsa att de temaområden som kommunerna prioriterat högst har varit fysisk planering, energieffektivisering i fastigheter, transporter, biogas och belysning. I statusrapporten nämner ett antal kommuner att de har saknat ett närmare samarbete med näringslivet och att de gärna hade velat ha en starkare förankring av programmet där.¹³

Uthållig kommuns väl uppbyggda nätverk och kanaler ut i de svenska kommunerna har även underlättat vid lanseringen av det s.k. energi-effektiviseringsstödet. Uthållig kommun har därmed haft en viktig funktion som inte fanns med i målformuleringen vid etappens start.

2.3.5 Goda exempel

Inom programmet har kommunerna med stöd från myndigheten tagit fram sammanlagt 36 goda exempel som spridits både i tryckt och i digital form. Några av de goda exemplen är direkta resultat av Uthållig kommun men många är projekt som redan innan Uthållig kommun startade var genomförda men i samband med Uthållig kommun hittade en väg för spridning. Erfarenheterna som växt fram under arbetet med goda exempel är dels att kvantifieringen av resultat måste vara noggrannare, dels att bättre samverkan såväl internt som med andra myndigheter i arbetet med goda exempel bör skapas. En idé skulle kunna vara att bygga upp en myndighetsövergripande databas. Analyser av framgångsfaktorer i samband med goda exempel behöver studeras vidare och kommer att ske bl a genom forskningsprojektet ”Lärande av goda exempel inom Uthållig kommun”.

2.4 Andra initiativ och styrmedel

Uthållig kommuns uppdrag har hela tiden varit process- och organisationsutveckling i kommuner syftande till att skapa förutsättningar för ett större genomslag för energi- och klimatfrågan såväl internt som externt. Detta har huvudsakligen skett genom nätverk, kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte.

Det förekommer många olika stöd och initiativ som gör att den tredje etappen av Uthållig kommun delvis behöver få en annan avgränsning och genomförande jämfört med tidigare etapper, inte minst mot bakgrund av inriktningen mot

¹² Ibid

¹³ *Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun*, Statusrapport enligt regleringsbrev till Näringsdepartementet 1 april 2010, Dnr 00-09-5192

spjutspetsexempel inom näringspolitik och fysisk planering. Områden som Boverket och Tillväxtverket svarar för att utveckla på nationell nivå och där länsstyrelserna/regionerna har särskilda uppdrag att stödja och vägleda kommunerna.

De stöd som Energimyndigheten driver som angränsar till Uthållig kommun är:

- Energi- och klimatrådgivningen som ger kommunerna stöd för kommunal energi,- klimat- och transportrådgivning till medborgare och företag.
- Energieffektiviseringsstöd till kommuner och landsting som syftar till energieffektivisering i kommunens egen organisation.
- Energikartläggningsscheckar som riktar sig till små och medelstora företag.
- Stöd för länsstyrelsernas arbete med att utveckla och genomföra regionala energi- och klimatstrategier inklusive uppdraget att särskilt stödja arbetet i de tre av regeringen utsedda pilotlänen för grön utveckling.

Detta ger att Uthållig kommun bör avgränsas till att huvudsakligen arbeta med energi- och klimatfrågor kopplade till den geografiska kommunen. Arbetet med näringspolitik ska också avgränsas till att inriktas mot andra områden än energikartläggningar. Uthållig kommuns grundläggande uppdrag kring process- och organisationsutveckling kommer dock att kvarstå men harmoniseras med den övriga utvecklingen av Uthållig kommun.

Utöver Energimyndighetens olika stöd finns många andra stödformer och initiativ. På regional nivå finns länsstyrelsernas arbete med de regionala energi- och klimatstrategierna vilka i sin tur utgör underlag för länsstyrelsens vägledning och stöd till kommunernas strategier/energiplaner för respektive kommuns geografiska yta. Länsstyrelsernas samordning mellan nationell, regional och kommunal nivå är en förutsättning för att klara Sveriges miljö- och energimål och och Uthållig kommun bör söka synergier med detta arbete.

Ett annat exempel är Klimatkommunerna som arbetat mycket med metoder och mallar för klimatstrategier. Energimyndigheten har tidigare samarbetet nära dem genom ett gemensamt strategiprojekt inom ramen för energieffektiviseringsstödet och nya former för samarbeten bör eftersträvas inom den nya etappen.

En mer utförlig beskrivning om framtida samverkan med andra myndigheter finns i kapitlet ”Samrådsprocessen”.

2.4.1 Lagen om kommunal energiplanering

Enligt lagen (1977:439) om kommunal energiplanering ska det i varje kommun ”finnas en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi i

kommunen. I en sådan plan skall finnas en analys av vilken inverkan den i planen upptagna verksamheten har på miljön, hälsan och hushållningen med mark och vatten och andra resurser.”

Uthållig kommun har krävt, i likhet med andra statliga initiativ såsom LIP, KLIMP och stödet för energieffektivisering i kommuner och landsting, att berörda kommuner ska ha eller ta fram en energi- och klimatstrategi (motsv.) och i regel även en korresponderande handlingsplan.

Bakom de på ytan stora likheterna mellan dessa två styrmedel döljer sig stora skillnader:

- Lagen utgår från kommunens planmonopol men lagstiftningen ger ingen vägledning vad gäller syfte, inriktning eller ambitionsnivå.
- Kraven på en energi- och klimatstrategi i Uthållig kommun utgår däremot från en önskan att förändra kommunens lokala energi- och klimatpolitik samt från kommunens rådighet över den egna energianskaffningen och energianvändningen och dess inflytande över medborgare och företag.

Kopplingen till planmonopolet består i det senare fallet främst av en strävan att lyfta fram hållbarhetsaspekterna i den fysiska planeringen.

Det bör tilläggas att kommuner inte sällan tar fram energi- och klimatstrategier på eget initiativ, oberoende av om det ställs krav utifrån eller inte. Det är vanligt att energi- och klimatstrategier utformas så att de även fyller lagens krav på en energiplan men det finns också många undantag från detta.

Energimyndigheten har i regleringsbrev för 2011 fått i uppdrag att kartlägga och analysera svenska kommuners arbete i enlighet med lagen om kommunal energiplanering, samt att redogöra för kommuners roller på energiområdet.¹⁴ Uppdraget väntas bl a belysa vilken påverkan som dessa skilda ansatser har för svenska kommuners energi- och klimatpolitik. Etapp 3 av Uthållig kommun kommer att drivas samtidigt med denna kartläggning och förhoppningen är att det kan innebära synergier och kunskapsöverföring mellan de båda uppdragen särskilt med tanke på de av Näringsdepartementet utpekade fördjupningsområdena.

2.4.2 Covenant of Mayors

Energimyndigheten fick under 2010 en förfrågan från Covenant of Mayors Office om att bli stödjande struktur för Covenant of Mayors. Myndigheten har under det gångna året startat en utredning om vad detta skulle innebära för myndigheten och

¹⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens energimyndighet

hur Covenant of Mayors förhåller sig till andra initiativ från Energimyndigheten riktat till kommuner ex. energieffektiviseringsstödet, energi- och klimatrådgivningen och Uthållig kommun. Något beslut om Energimyndigheten ska bli stödjande struktur har i skrivande stund inte beslutats men oavsett vad myndigheten beslutar skulle Covenant of Mayors kunna vara en intressant samverkanspart under nästa etapp.

En viktig del i arbetet med den tredje etappen av Uthållig kommun föreslås bli att sprida erfarenheterna från Sveriges kommuner internationellt samt lyfta fram fler internationella goda exempel till de deltagande kommunerna. Covenant of Mayors kan då vara en bra plattform. Ett sådant arbete skulle även kunna innebära att Energimyndigheten stöttar de kommuner som önskar söka EU-medel samt skapar förutsättningar för samarbeten med andra kommuner inom EU. Överlag är ambitionen att etapp 3 av Uthållig kommun får ett tydligare EU-fokus där myndigheten hjälper deltagande kommuner att hitta vägar att söka EU-stöd inom de utpekade områdena för etappen.

2.5 Remiss under våren

I regleringsbrevet för 2011 anges att förberedelsearbetet för Uthållig kommuns tredje etapp ska ske i samråd med berörda myndigheter och Sveriges kommuner och landsting. I det här avsnittet ges en beskrivning av samrådsförfarandet fram till 1 april 2011.

Den 17 februari hölls ett samrådsmöte med bland annat de utpekade berörda myndigheterna Naturvårdsverket, Trafikverket, Boverket, Tillväxtverket och Sveriges kommuner och landsting samt representanter från två av de tre pilotlänen för grön omställning (fullständig deltagarförteckning biläggs). Vid samrådsmötet genomfördes tre parallella workshops inom tre i regleringsbrevet utpekade områden, näringspolitik, energi- och klimatstrategier samt området fysisk planering.

Syftet med workshopsarbetet var att precisera egenskaper i Uthållig kommuns framtida utformning som gör att nästa etapp blir ett komplement till andra styrmedel riktade till den lokala nivåns arbete inom energifrågor, dvs. vid sidan om lagen om energiplanering, energieffektiviseringsstödet och bidraget till energi- och klimatrådgivning. Uthållig kommuns framtida inriktning ska därtill harmoniera med det arbete som bedrivs inom Delegationen för hållbara städer och med arbetet inom de tre pilotlänen för grön omställning.

Workshopsarbetet utformades för att inhämta deltagarnas synpunkter på dels vilka sakområden nästa etapp av Uthållig kommun ska omfatta, dels hur genomförandet ska organiseras för att fylla dessa organisationers behov. Uppgiften bestod i att forma en programperiod med två alternativa tidsramar, 2011-2014 alternativt 2011-2012. Vilket innehåll bör Uthållig kommun ges och hur bör processen

utformas så att etappen antingen kan avslutas 2012 eller förlängas och omfatta hela 2014? En andra fråga som behandlades var hur urvalskriterierna ska utformas. Urvalskriterierna ska möjliggöra att kommuner från alla delar av landet och av olika storlek kan kvalificera sig och därtill möjliggöra att såväl redan medverkande som nya kommuner kan komma med i Uthållig kommun, etapp 3. Många uttryckte även en önskan om att kommunerna ska kunna söka till olika ”spår” beroende på vad de vill fördjupa sig i.

Efter de tre parallella sessionerna samlades hela gruppen för att diskutera de synpunkter som framförts och den fortsatta samrådsprocessen. Den korta utlysningstiden som kommunerna kommer att ställas inför lyftes fram som en gränssättande faktor att beakta vid formulering av urvalskriterier.

Den 22 februari hölls ytterligare ett möte i syfte att utforma den tredje etappen av Uthållig kommun. Vid detta möte deltog klustersamordnarna som under nuvarande etapp utgör regionala stödjepunkter för kommunerna. Uppdraget att driva klustersamordning i projektform innehåller av Föreningen Sveriges regionala energikontor, FSEK. Under pågående etapps senare del har FSEK samordningsansvar utökats och omfattar även det s.k. Storstadsklustret.

Klustersamordnarna har under den nu pågående etappen ställts inför kommunernas frågor om den kommande etappen. Kommunerna har, nästan undantagslöst, gett uttryck för en ambition och vilja delta i nästa etapp samtidigt som de hyser oro för att inte leva upp till framtida urvalskriterier.

Klustersamordnarna förmedlar kommunernas och uttrycker sin egen oro som väckts av regleringsbrevets formuleringar av spjutspets exempel. En tolkning som gjorts är att den framtida etappen skulle fokusera på stora projekt som redan startats och att mindre kommuner inte skulle kunna klara kravet för deltagande.

Mötet ger Energimyndigheten tillfälle att informera klustersamordnarna och i förlängningen deltagande kommuner att Näringsdepartementet tydligt gett uttryck för att även mindre kommuner kan bli aktuella för deltagande och att Uthållig kommun även framgent kommer att inriktas på att utveckla kommuners interna arbete att skapa förutsättningar för uthållig energianvändning och att sprida lärdomar till andra. Också vid detta tillfälle lyftes den korta utlysningstiden som en faktor att beakta vid urvalet av kommuner.

Rapporten har skickats ut för samråd till de utpekade samrådsparterna vid två olika tillfällen. En första version skickades ut den 2 mars 2011 med möjlighet att lämna synpunkter fram tills den 9 mars 2011. Synpunkter från detta samråd redovisas i bilaga 1. Den färdiga rapporten skickades sedan ut för godkännande av berörda samrådsparter under v. 8. Vid detta tillfälle inkom endast en formell synpunkt som redovisas i bilaga 3.

3 Förslag på upplägg för Uthållig kommun, etapp 3

Avsnittet avser att ge en beskrivning av den övergripande inriktningen för den tredje etappen av Uthållig kommun. Områden som berörs är bland annat syften med etappen, övergripande struktur samt tematisk inriktning.

Utgångspunkten är ett upplägg med omkring 30 kommuner. Etappen sträcker sig fram till 2014 för att harmonisera med slutet på regeringens femåriga energieffektiviseringsprogram. Beroende på en oklar finansieringssituation efter 2012 ges dock även en möjlighet till avslut 2012.

3.1 Övergripande struktur

Basen för Uthållig kommun föreslås även fortsättningsvis vara nätverk, kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte men huvudsakligen nischat mot temaområdena näringspolitik och fysisk planering. Under hela perioden 2011-2014 kommer det att bedrivas ett övergripande arbete i varje kommun och i nätverksform för att integrera energi- och klimatfrågorna i det politiska arbetet. Etapp 3 av Uthållig kommun föreslås dock att delas in i två olika projektperioder, 2011-2012 samt 2013-2014 där kommunerna kan söka pengar för att genomföra egna samverkansprojekt. De övergripande målen för programmet som beskrivs senare är utformade för att i huvudsak fånga resultat till 2014. Innehållet i den tredje etappen av Uthållig kommun styrs i stor utsträckning av kommunernas önskemål men Energimyndigheten kommer att skapa ett grundläggande ramverk, som utgör en viktig utgångspunkt, enligt önskemålen i regleringsbrevet.

Utllysningar för att söka projektmedel sker i samband med starten på de två olika projektperioderna. Medel kan sökas av deltagande kommuner eller samordnande part för de deltagande kommunerna. Medlen ska gå till gemensamma projekt och inte till enskilda kommuner. Projekten ska röra de utpekade temaområdena näringspolitik och fysisk planering, fokus för temaområdena beskrivs i avsnittet ”Tematisk inriktning”. Förutom finansiering så deltar även myndigheten aktivt i dessa projekt för att garantera att erfarenheter förs vidare och att Energimyndighetens egna kompetens kan nyttjas vid behov.

Bild 1: Processförslag för Uthållig kommun 2011-2014

Inom det övergripande arbetet med att integrera energi- och klimatfrågorna i det kommunala ledningsarbetet finns det inga projektmedel att söka utan här utformar Energimyndigheten ett grundläggande stöd. Den politiska förankringen och vikten av att den politiska ledningen vågar ta tag i svåra energi- och klimatrelaterade frågor kommer att vara allt viktigare i nästa etapp. Detta särskilt mot bakgrund av att ett välförankrat arbete bland kommunens ledande politiker och tjänstemän har visat sig vara en framgångsfaktor. Ett väl förankrat arbete där den politiska majoriteten och oppositionen har blocköverskridande överenskommelser i ett långsiktigt energi- och klimatarbete har stor betydelse för ett framgångsrikt arbete i kommunerna. Etapp 3 av Uthållig kommun föreslås innehålla färre kommuner för att möjliggöra mer direktkontakt mellan myndigheten och de deltagande kommunerna.

Under etapp 3 kommer ett antal nationella fora för dialog och kunskapsspridning att användas i syfte att politiker och ledande tjänstemän ska kunna lära av varandras organisation, ledarskap och arbete. En kontinuerlig dialog och resultatredovisning inför myndigheten och de andra deltagande kommunerna säkerställer dessutom att kommunen aktivt arbetar med Uthållig kommun.

Genom att det nya nätverket av Uthålliga kommuner består av kommuner som är tydligt intresserade av att utveckla spjutspets exempel inom fysisk planering, näringspolitik och övergripande process- och organisationsutveckling kan även andra delar av myndigheten, andra myndigheter samt olika organisationer använda nätverket Uthållig kommun för egna utvecklingsprojekt.

3.2 Syftet med Uthållig kommun, etapp 3

Det grundläggande syftet med Uthållig kommun är att förverkliga energipolitiken och miljökvalitetsmålen på den kommunala nivån samt lyckas implementera Energimyndighetens vision om ett hållbart energisystem.

Mer konkretiserat föreslås den nya etappen av Uthållig kommun syfta till att:

- Utveckla de deltagande kommunernas process- och organisation för ett framgångsrikt genomförande av den lokala energi- och klimatpolitiken med en bred politisk förankring.
- Utveckla nya och befintliga kommunala energi- och klimatrelaterade spjutspets exempel inom områdena fysisk planering, transportinfrastruktur samt näringspolitik.
- Stärka samverkan och utveckla samverkansmodeller i kommuner samt mellan kommunal-, regional- och statlig nivå inom fysisk planering, transportinfrastruktur samt näringspolitik.
- I samverkan med pilotlänen och berörda myndigheter utveckla och sprida metoder, handböcker, indikatorer och spjutspets exempel inom fysisk planering, transportinfrastruktur samt näringspolitik.

Spjutspets exempel definieras relativt brett och kan handla om alltifrån enskilda tekniskt avancerade lösningar till processer, metoder och samverkansprojekt för att gå från enstaka exempel till bred implementering i kommunen. Vad som är spjutspets skiljer sig också beroende på kommuntyp och även mer vardagsnära exempel kan i rätt sammanhang vara ett spjutspets exempel. Spjutspets exempel är till skillnad mot goda exempel fortfarande i ett utvecklingsstadium men de ska ha en potential att lyckas och ge resultat i form av goda exempel. Spjutspets exempel får gärna tjäna som inspiration till aktiv handling för andra kommuner såväl nationellt som internationellt. Det är en fördel om de i senare skede kan kopieras av andra kommuner.

3.3 Tematisk inriktning

I detta avsnitt ges en bild av de två temaområdena – fysisk planering (inkl. transportinfrastrukturplanering) samt näringspolitik – som Energimyndigheten tillsammans med Näringsdepartementet har identifierat som viktiga att utveckla i de deltagande kommunerna för kommande etapp. Utöver det projektinriktade arbetet i de två områdena kommer även ett temaövergripande stöd ges som är gemensamt för alla kommuner som väljer respektive temaområde, detta beskrivs kort i inledningen på respektive avsnitt.

Det är viktigt att påpeka att även inom de två temaområdena avser myndigheten främst att ge stöd till processutveckling och samverkansprojekt inte till investeringar.

I regleringsbrevet lyftes utöver nedanstående områden även transportinfrastrukturplanering fram som viktigt. Myndigheten väljer att integrera detta område som en naturlig del i temaområdet fysisk planering.

Det finns många olika beröringspunkter mellan de två temaområdena näringspolitik och fysisk planering. Ett exempel är den fysiska strukturens möjlighet att påverka lokaliseringen av företag och handel i transportsnåla lägen och ett annat är vindkraftsplaneringens påverkan på näringslivsutvecklingen. Idéer och projekt som länkar samman de två temaområdena är mycket intressanta att beakta. Dessa typer av frågor kommer även vara i fokus vid gemensamma nationella träffar.

3.3.1 Näringspolitik

I kommunens arbete med att ställa om till ett hållbart samhälle är det viktigt med ett nära samarbete med näringslivet för att verkligen få genomslag för frågorna i hela den geografiska kommunen. Det är också viktigt att visa på att den omställning som krävs kan innebära nya arbetstillfällen och nya exportmöjligheter.

Under tidigare etapper har arbetet inriktats på två olika aktiviteter:

- ”Energy Spin-off Contest”, en tävling som uppmuntrar energiinnovationer och samarbete mellan kommun och näringsliv har genomförts två gånger.
- Energikartläggningar på företag. Under pilotetappen genomfördes energikartläggningar på omkring 40 företag i de deltagande kommunerna av forskare från Linköpings universitet. Utifrån dessa har industrier minskat sin elanvändning med ca 29 GWh/år om både genomförda och planerade åtgärder beaktas.¹⁵

Under den andra etappen har fokus legat på att sprida erfarenheter kring hur kommunernas samarbete med näringslivet kan se ut. Det har också genomförts ett projekt som syftar till att få kommunerna att uppmuntra företagen till att energieffektivisera.

¹⁵ Trygg L, Thollander P, Backlund S och Olsson, L (2010). *Uthålliga energisystem i praktiken - implementering av energieffektivitet inom industrier*. Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, Linköpings universitet

Att lyckas engagera näringslivet i deras roll för en hållbar kommun är en utmaning men det finns lyckade initiativ som bör tas tillvara. Flertalet kommuner arbetar med olika typer av nätverk för företag som vill visa att de gemensamt tar klimatfrågan på allvar vilket kan vara en lyckad väg framåt. Ett annat exempel är de olika typer av framgångsrika samarbeten mellan kommun, näringsliv och forskning för att skapa innovationsmiljöer för nya energi- och klimatrelaterade företag som finns runt om i landet. Kommunalt samarbete med näringslivet för att garantera rätt framtida kompetens är ett tredje område. Här har exempelvis Uthållig kommuns pilotlän Kalmar bedrivit ett näringslivsprojekt varifrån erfarenheter kan hämtas till det framtida arbetet. Att utveckla och stödja kommunerna i dessa delar för att gynna nya hållbara företag kan bli en viktig gemensam del av arbetet inom området näringspolitik. Även en ny ”Energy Spin-off Contest” skulle kunna genomföras som en gemensam aktivitet för alla deltagande kommuner inom området.

Nedan beskrivs några inriktningar inom temaområdet näringspolitik där myndigheten gärna ser mer tydliga utvecklingsidéer och projekt från kommunerna.

Framtagande och genomförande av Energi- och klimatstrategier

Kommun, näringsliv och ev. andra aktörer bör ha ett gemensamt ansvar att genomföra åtgärder för att nå målen i kommunala energi- och klimatstrategier. Exempel på frågeställningar som kan bli aktuella i kommungemensamma projekt är hur kommunen kan arbeta för att få in näringslivet i arbetet med att ta fram och uppnå målen i sin energi- och klimatstrategi eller hur kommunen kan samarbeta och utveckla företagandet för att gynna måluppfyllelsen att öka produktionen av förnybara bränslen. Kopplingen till de regionala energi- och klimatstrategierna och det regionala miljömålsarbetet i övrigt blir här extra viktig att beakta eftersom näringslivet ofta är en viktig del i dessa strategier.

Teknikupphandling

Kommunen kan i högre utsträckning nyttja sin betydande roll vid upphandling för att påverka näringslivet mot mer energieffektiva produkter och indirekt en utveckling av nya företag. Energimyndighetens stöd till att utveckla upphandlingen mot mer energieffektiva produkter täcks till stor del av energieffektiviseringsstödet till kommuner och landsting. Inom den tredje etappen av Uthållig kommun skulle fokus istället kunna vara teknikupphandling i nära samarbete med expertis inom området, i syfte att få ut nya produkter på marknaden. Även projekt som syftar till att förbereda näringslivet på kommande upphandlingar enligt spjutspetskriterier kan bli aktuella.

Samverkan med Miljöstyrningsrådet inom denna inriktning är centralt för ett bra stöd till kommunerna.

Lokal förnybar energiproduktion

En kommun har mycket att vinna på att stötta företag som satsar på lokal energiproduktion. Kommungemensamma projekt för att lära hur näringslivet reagerar på olika kommunala satsningar på förnybar energi och hur kommunen kan bidra till en starkare utveckling för dessa företag är intressanta. Här finns även en tydlig koppling till småföretag i jordbrukssektorn som satsar på exempelvis biogas eller produktion av energigrödor och möjligheten för kommuner att stötta dessa.

Inom detta område finns tydliga kopplingar till det andra temaområdet – fysisk planering. Exempel på detta är hur kommunen i samverkan med regionala parter kan arbeta för en tydligare och mer näringsinriktad planprocess eller hur en vindkraftsanpassad regional elnätplanering kan skapas.

Nätverk för att stötta nya energirelaterade företag.

Att gemensamt mellan kommuner diskutera hur det går att bygga företagsnätverk för nya energirelaterade företag kan bli viktigt. Kommunen skulle exempelvis kunna genomföra företagsbesök för att skapa en god dialog mellan kommunerna och ortens energi- och klimatrelaterade företag. Dialogen kan exempelvis inriktas mot att diskutera tillväxthinder, vilka nya produkter som de har på gång samt vilket kompetensbehov de tror sig ha behov av i framtiden. Utifrån denna information kan sedan kommunen arbeta för att försöka underlätta för företagstillväxt inom respektive sektor och även lyfta önskemål gällande samhällsplanering. Det viktiga inom området blir att kommunerna har en långsiktighet i arbetet, tar företagens satsningar på allvar och identifierar och ser företagen som en framtida tillväxtbransch. Gemensamma projekt inom området kan då handla om hur kommunen kan bygga detta förtroende och skapa enkla och snabba kommunikationsvägar.

3.3.2 Fysisk planering

Den fysiska planeringen i kommunen är en nyckelfråga för att minska energianvändningen och klimatpåverkan. En viktig del är att genom byggnaders lokalisering och förhållande till övrig infrastruktur skapa möjligheter till en framtida hållbara livsstil där smarta energi- och transportval underlättas. Detta parallellt med en utveckling där byggnaderna blir successivt alltmer energisnåla

medför att energibolagen ställs inför utmaningen att utveckla ny teknik och nya energitjänster. Området är spännande och på det lokala planet finns behov av nationellt stöd för dessa problemställningar.

Under etapp 2 av Uthållig kommun har fysisk planering varit ett temaområde där transportinfrastruktur har varit en integrerad del. Intresset från kommunernas sida har varit stort och totalt har ett 40-tal kommuner medverkat med olika planeringsprojekt som översiktsplaner och fördjupade översiktsplaner.

Behoven inom området fysisk planering är stort och det finns många spår att utveckla. Det är viktigt att koppla det fortsatta arbetet till Energimyndighetens uppdrag och ansvarsområden, expertis och övergripande mål. Samverkan med Delegationen för hållbara städer och andra myndigheter blir ytterst viktigt för att lyfta in rätt kompetens i rätt sammanhang. Inom arbetet med temaområdet fysisk planering kommer myndigheten tydligt sträva efter att engagera den regionala nivån i stödet till deltagarkommunerna.

Tillämpning av den övergripande kunskapen från prof. Ulf Ranhagens forskningsprojekt ”Fysisk planering för ett hållbart samhälle” under etapp 2 av Uthållig kommun kommer att leva vidare och delvis vara det som binder ihop alla de kommuner som väljer att arbeta inom temaområdet fysisk planering. En stor del av kunskapen från det projektet rör hur kommunen får en mer inkluderande planeringsprocess med fler kompetenser och en större bredd i scenariotekniken.

Den andra delen av det gemensamma ”kittet” för temaområdet fysisk planering är att hitta gemensamma beräkningsmodeller och uppföljningssystem för planeringsprojekt samt att arbeta med kopplingen av energi- och klimatstrategier/energiplaner till översiktsplaner och detaljplaner. Målet är att hitta en planeringsmodell som binder samman lagkrav, energi- och klimatstrategier och det praktiska planarbetet. Genom detta skulle myndighetens vision om ett hållbart energisystem med förutsättningar för en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling och en trygg och uthållig energitillförsel få en djupare förankring i det kommunala planarbetet.

Nedan beskrivs några av de inriktningar där myndigheten gärna ser mer tydliga utvecklingsidéer och projekt från kommunerna.

Transportinfrastruktur

Avstånden mellan bostäder, arbetsplatser, butiker och samhällstjänster ökar vilket också ökar energianvändningen i transportsektorn. För att nå nationella klimatmål krävs det att kommunerna hanterar detta problem genom bland annat en ökad överflyttning till energieffektiva transportslag samt en mer transportsnål samhällsplanering. Det finns redan ett flertal metoder och verktyg som arbetats

fram av olika statliga myndigheter t. ex. inom den ”Den goda staden” och från ”TRAST”. Mer konkret användning av dessa stöd behövs dock och kommunerna i Uthållig kommun skulle kunna hitta gemensamma projekt för att tillämpa dessa stöd. Detta gäller inte minst mindre kommuner där själva framtagandet av en trafikstrategi kan vara ett spjutspets exempel eftersom det finns så få. Transportfrågor är ofta kontroversiella (t. ex. parkeringsfrågor, handelns utveckling m m) så en stor del av arbetet bör handla om att få till en konstruktiv dialog inom kommunen för att våga bryta transportsektorns utveckling mot en ökad energianvändning.

Energismarta hus

Intresset för energismarta hus har börjat växa i Sverige och behovet av kunskap, metoder och verktyg är stort. Många kommuner ställer idag, genom så kallade markanvisningsavtal, krav på energieffektivitet på de tomter som kommunen säljer. Det finns ett behov av att hitta mer standardiserade kravnivåer mellan kommuner och olika regioner så att marknaden lättare kan anpassa sig. Inom detta område skulle kommuner kunna ges en möjlighet att tillämpa olika metoder och verktyg för att gemensamt börja arbeta med energikrav på fastigheter. Detta kan sedan kopplas till de klassningar (standard) som tagits fram av Boverket och Energimyndigheten samt de metoder och verktyg som tagits fram genom den nationella strategin för lågenergibygnader, LÅGAN och tidigare projekt från Energimyndigheten. Även de arkitektoniska aspekter som kan möjliggöra mer förnybar energiproduktion – som exempelvis solelsystem och solvärme – behöver utvecklas.

Utveckling behövs även inom ombyggnadsprojekt och hur kommunen tillsammans med byggföretag kan göra rejäla energieffektiviseringar i befintligt bestånd t. ex miljonprogramsområden. Här finns många angränsande projekt på myndigheten som exempelvis Renovera energismart.

Energibolag/Fjärrvärmebolag

För att kunna arbeta med energifrågan på ett effektivt sätt så är ett systemtänk en grundläggande förutsättning. Energibolagen är här en nyckelaktör och en viktig del i en hållbar samhällsutveckling. Utifrån vad som beskrivs ovan om utvecklingen av lågenergihus behöver energibolagen/fjärrvärmebolagen medverka mer i kommunernas strategiska planering. En viktig erfarenhet från etapp 1 och 2 av Uthållig kommun är att när energibolagen engageras i tidiga skeden finns det

bättre möjligheter att hitta bra systemlösningar.¹⁶ Projekt för att utveckla samarbetet mellan kommunen och energibolagen är därför intressanta.

Spetsteknik

Projekt för att ge kommunen en möjlighet att planera och utveckla formerna för att testa ny eller gammal energiteknik i stadsbyggnadsprojekt kan vara intressanta. Här kan det handla om alltifrån utomhusbelysning till smarta elnät och såväl stora som små tillämpningar. Medel kan dock inte ges till investeringar utan snarare till uppbyggnad av gemensamma plattformar för erfarenhetsutbyte mellan kommuner i likhet med hur temaområde Belysning har bedrivits under nuvarande etapp av Uthållig kommun.

Detta skulle även kunna skapa samarbeten med regionala och lokala energiaktörer som kan ges en möjlighet att exemplifiera sin teknik.

3.4 Kriterier för deltagande samt urval av kommuner

Utgångspunkten i det förslag som skisserats är att Energimyndigheten efter en utlysning väljer omkring 30 kommuner fördelat på temaområdena näringspolitik och fysisk planering. Om en ansenligt större mängd kommuner beviljas deltagande kan inte ett lika omfattande stöd till varje deltagarkommun garanteras såvida inte extra medel tillskjuts. En möjlighet skulle då vara att minska omfattningen på det gemensamma stödet för att istället fokusera än mer på respektive temaområde.

Vid ansökan om deltagande beskriver kommunen vilket av dessa temaområden som kommunen avser att fokusera på samt vilka projekt och idéer inom valt område som kommunen ser som mest intressanta att utveckla under etappen. Kommunen bör även ange en tydlig och konkret målsättning med det valda projektet.

För att en kommun överhuvudtaget ska bli aktuell för deltagande i den tredje etappen av Uthållig kommun krävs att ett antal kriterier uppfylls. Dessa kriterier föreslås vara:

- Att kommunen kan visa att de har en förvaltningsorganisation för energi- och klimatfrågorna som garanterar att arbetet med dessa frågor hålls levande trots eventuella personalförändringar under programperioden.

¹⁶ Henning, D och Palm, J (2006), *Energitillförsel och energihushållning i samverkan*. Syntes av energianalyser inom programmet Uthållig kommun, ER2006:15, Energimyndigheten, Eskilstuna.

- Att kommunen har sökt energieffektiviseringsstödet för kommuner och landsting.
- Att kommunen vid ansökningstillfället redan har eller under innevarande år kommer att anta kommunövergripande styrdokument för energi- och klimatarbetet exempelvis i form av en energi- och klimatstrategi, en klimatplan eller en uppdaterad energiplan.

Om fler kommuner söker till Uthållig kommun, etapp 3 än vad som kan beredas plats kommer Energimyndigheten att göra ett urval baserat på ett antal urvalskriterier. Dessa urvalskriterier föreslås vara:

- Beskrivning av de projekt och/eller idéer som kommunen avser fördjupa inom antingen området näringspolitik eller fysisk planering samt vilka personresurser och ekonomiska medel som de avser att avsätta för projektet.
- Samarbete med regionala parter eller andra kommuner samt redan etablerade spridningsvägar för kunskapen som förvärfvas genom Uthållig kommun.
- Typ av kommun.

Av dessa föreslås beskrivningen av projekten och idéer samt säkerställda resurser väga tyngst vid bedömningen eftersom detta underlättar för en snabb start av programmet där gemensamma utvecklingsidéer kan leda till aktiv handling och spjutspets exempel av hög kvalitet.

3.5 Framtida samordningsprocess

Regleringsbrevets formuleringar om att genomförandet av nästa etapp ska präglas av samordning och en ambition att söka synergier med andra parter ställer processen i fokus.

Allt sedan pilotetappens start 2003 har Energimyndigheten eftersträvat att genomförandeprocessen ska vara väl förankrad och transparent.¹⁷ Under den tredje etappen ska lärdomar från tidigare arbete ligga till grund för hur processen utformas för att vinna och upprätthålla legitimitet hos lokala politiker och tjänstemän.

I syfte att utveckla processen i nästa etapp föreslås en samordningsgrupp med deltagare att sättas samman, dels med utpekade samrådsmyndigheter, dels med Delegationen för hållbara städer och representanter från olika länsstyrelser. Under

¹⁷ Fell, A. (2008).

det vidare arbetet kommer andra fora för samverkan med lokala och regionala parter att utvecklas. Ambitionen är att utveckla denna process och verktyg för kommunikation fortlöpande. Ett gemensamt arbete för att sprida svenska kommuners spjutspets exempel på en internationell scen samt att ta fram handböcker och andra hjälpmedel för lokal energiomställning föreslås bli en viktig del av arbetet.

För spridning av erfarenheterna från den tredje etappen av Uthållig kommun till övriga kommuner kommer framförallt regionala parter som länsstyrelserna och de regionala energikontoren att nyttjas. Även de nätverk som nu upparbetats med de kommuner och landsting som sökt Energieffektiviseringsstödet fyller en viktig funktion för spridning.

Under samrådsprocessen har olika organiserande principer för kommuner och eventuella regionala parter diskuterats. Den framtida organiserande principen blir inte nödvändigtvis geografisk närhet vilket har varit fallet för de flesta under den nuvarande etappen. Ett alternativ är att tematiska kluster formas av kommuner som arbetar inom samma sakområde för att på så sätt forma en mer funktionell indelning.

Under planeringstiden fram till starten av den tredje etappen av Uthållig kommun kommer Energimyndigheten göra en bedömning om det krävs extern hjälp i samordningen och nätverksbyggande eller om den rollen helt kan skötas av myndigheten. Fortsatt arbete kommer även ske med att identifiera hur Uthållig kommun kan samordnas med de utvecklingsprocesser som sker i de tre pilotlänen för grön omställning.

3.6 Mål och uppföljning av Uthållig kommun, etapp 3

Utifrån vad det som beskrivits tidigare om den tredje etappen av Uthållig kommun har Energimyndigheten arbetat fram ett antal tänkbara projektmål med tillhörande prestationer för den nya etappen. Efter utlysningen då myndigheten har mer kunskap om vad kommunerna vill arbeta med inom etappen kommer framförallt prestationerna men eventuellt också projektmålen att revideras och konkretiseras. En viktig del för att underlätta måluppfyllelsen är att de projekt som beviljas medel bör kunna utvärderas kvantitativt.

Uppföljningen av Uthållig kommun kommer bland annat genomföras i form av en nollmätning vid programstarten av såväl deltagarkommuner som jämförbara kommuner utanför programmet. Denna mätning jämförs sedan med nya mätningar år 2012 och år 2014. Vid programslutet år 2014 kommer deltagarkommunerna att jämföras mot kommuner utanför programmet för att fånga om och hur Uthållig kommun påverkat kommunens arbete med hållbarhetsfrågor – särskilt i det

temaområde som kommunen deltagit i. Denna externa jämförelse genomförs inte år 2012 utan då sker enbart en intern uppföljning. Uppföljning av projekten sker kontinuerligt.

De nuvarande målen lyder:

Programövergripande mål

Projekt mål: Få deltagarkommunerna att integrera och säkerställa energi- och klimatfrågornas prioritet i det kommunala ledningsarbetet

Projekt mål: Öka samverkan mellan statliga myndigheter för att underlätta det kommunala arbetet med energi- och klimatfrågor.

Tänkbara resultat:

- Varje kommun har varit med och utvecklat 1-2 spjutspetssexempel.
- En myndighetsövergripande samverkansgrupp har skapats som arbetar med att hitta gemensamma stödprojekt för kommunalt energi- och klimatarbete samt gemensamt sprider spjutspetssexempel både nationellt och internationellt.

Specifikt mål för de kommuner som väljer området fysisk planering

Projekt mål: Den kommunala planeringen i deltagarkommunerna präglas av mer energieffektivitet och nytänkande rörande transporter, förnybara bränslen och energisnålt byggande än innan programstarten.

Tänkbara resultat:

- 75 % av kommunerna har en integrerad planeringsmodell för "lagen" <=> energi- och klimatstrategier <=> översiktsplan och detaljsplaner.
- 75 % av kommunerna deltar i projekt som syftar till att utveckla nya metoder och verktyg för energieffektiv fysisk planering.
- 75 % av kommunerna arbetar med projekt med en tydlig inriktning att minska energianvändningen i transportsystemet.

Specifikt mål för de kommuner som väljer området näringsliv

Projekt mål: Deltagarkommunerna har ökat sitt samarbete med näringslivet i syfte att stödja och underlätta för nya och etablerade energi- och klimatrelaterade företag.

Tänkbara resultat:

- 75 % av kommunerna har ett etablerat nätverk för energi- och klimatrelaterade företag.
- 75 % av kommunerna har varit aktiva vid minst en teknikupphandling.
- 75 % av deltagarkommunerna har lyckats engagera flertalet företag i arbetet med den lokala energi- och klimatstrategin och hittat nya energirelaterade branscher att utveckla.

3.7 Budget

Finansiering för etapp 3 finns t.o.m. 2012 (inom anslag 1:3 för Energimyndigheten), därefter finns ännu inga beslut om fortsatt finansiering. Den tredje etappens tidsmässiga omfattning bör harmoniera med energieffektiviseringsprogrammet och energieffektiviseringsstödet och därmed sträcka sig fram till 2014. Ett upplägg med sikte på 2014 har varit utgångspunkten i det förslag som skisserats i den här rapporten även om det finns en möjlighet att avsluta efter projektperiod 1 som sträcker sig till 2012. Till den nya etappen av Uthållig kommun föreslås en budget på ca 20 mnkr per år vilket även ska finansiera den personal på enheten som arbetar med programmet.

Av de budgeterade medlen för Uthållig kommun bör ungefär hälften avsättas till projektmedel som kan sökas av de deltagande kommunerna för samverkan, nätverkande och erfarenhetsutbyten inom de två utpekade temaområdena näringspolitik och fysisk planering.

Att projektmedel får sökas bör förtydligas antingen genom att Näringsdepartementet tar fram en ny förordning eller genom en ny skrivning i nästkommande regleringsbrevet för Energimyndigheten.

Utöver dessa pengar är ambitionen att lotsa deltagarkommunerna till andra medel både internt och från andra myndigheter. Som tidigare beskrivits finns även ambitionen att hjälpa kommunerna att hitta EU-finansieringar.

4 Referenser

Avsiktsförklaring gällande programmet Uthållig kommun – med energin som språngbräda

Energimyndighetens arbete med Uthållig kommun, Statusrapport enligt regleringsbrev till Näringsdepartementet 1 april 2010, Dnr 00-09-5192.

Energimyndigheten, Dnr 481-08-2457

ER 2008:03 ENERGIFRÅGOR I FYSISK PLANERING

ER 2009:18 UTHÅLLIG KOMMUN 2003-2007 Lokala lärdomar om en samverkansprocess

Fell, A. (2008) *Nätverksstyrning för en hållbar utveckling. En fallstudie av Energimyndighetens program Uthållig kommun 2003-2007*. Doktorsavhandling Luleå tekniska universitet

Henning, D och Palm, J (2006), *Energitillförsel och energihushållning i samverkan*. Syntes av energianalyser inom programmet Uthållig kommun, ER2006:15, Energimyndigheten, Eskilstuna.

Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens energimyndighet

Rönnbäck, P. (2008) *Den kommunala policyprocessen- strömmar i kollektivtrafiken och politiken*. Doktorsavhandling Luleå tekniska universitet.

Trygg L, Thollander P, Backlund S och Olsson, L (2010). *Uthålliga energisystem i praktiken - implementering av energieffektivitet inom industrier*. Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, Linköpings universitet

Utvärdering av programmet Uthållig kommun, Hur programmet fungerat och hur erfarenheterna ska spridas till andra kommuner, ER 2007 03

Bilaga 1: Samrådsredogörelse rörande rapporten ”Uthållig kommun, etapp 3

Rapporten ”Uthållig kommun, etapp 3 (Dnr 481-11-1199)” togs fram under mycket kort tidsperiod och därför har Energimyndigheten inte haft möjlighet till någon längre samrådsprocess utan synpunkter från utpekade samrådsparter har hämtats in dels genom ett samrådsmöte den 17 februari 2011, dels genom en delning av rapporten där samrådsparterna har getts möjlighet att inkomma med synpunkter. Följande sammanställning innehåller de synpunkter som framkommit i samband med denna delning.

Med tanke på den korta tidsperioden för att lämna synpunkter har olika samrådsparter hanterat detta på olika sätt och det går inte att utgå från att de synpunkter som framförs har tillkommit genom ett ordinarie remissförfarande.

De utpekade samrådsparterna har varit:

Sveriges kommuner och landsting (SKL)

Delegationen för hållbar städer

Boverket

Naturvårdsverket

Trafikverket

Tillväxtverket

De av regeringen utpekade pilotlänen för grön omställning – länsstyrelsen i Dalarna, länsstyrelsen i Skåne samt länsstyrelsen i Norrbotten.

Av dessa har Sveriges kommuner och landsting, Boverket, Naturvårdsverket, Trafikverket samt Länsstyrelsen i Dalarna inkommit med synpunkter, övriga har avböjt eller inte inkommit med svar.

Övergripande synpunkter

Boverket

Boverket menar att Energimyndigheten lyckats bra med att sammanfoga de åsikter som kom fram vid samrådsmötet till förslaget på upplägg för Uthållig kommun, etapp 3.

Delegationen för hållbara städer

Det är tydligt och väl beskrivet och vi har inga ytterligare synpunkter. Vi ser många beröringspunkter med vårt uppdrag och ser fram emot att samverka i Uthållig kommun, etapp 3

Naturvårdsverket

Vi har principiella inga invändningar mot Energimyndighetens inriktning och prioriteringar när det gäller etapp 3 för projektet Uthållig kommun. Vi anser att många av förslagen till verksamheter berör områden där också Naturvårdsverket skulle kunna medverka eller lämna underlag till.

Länsstyrelsen i Dalarna

Länsstyrelsen i Dalarna har inkommit med ett flertal ändringsförslag kring textformulering i huvudsak syftande till att lyfta och förtydliga länsstyrelsernas roll i energi- och klimatarbetet.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten har i de flesta fall formulerat om texten för att fånga innebörden i de förslagna ändringarna.

Sveriges Kommuner och Landsting

SKL ser positivt på det arbete som utförts inom etapp 2 av Uthållig kommun och att det får en fortsättning med inbjudan till de kommuner som önskar gå in i detta samarbete. Det är bra att Uthållig kommun ska komplettera och samverka med andra satsningar inom området: regionalt arbete med energieffektiviseringsstöd, regionala energi- och klimatstrategier, miljömål, Delegationen för hållbara städer, pilotlän för grön omställning etc. SKL ser det som viktigt att andra berörda statliga myndigheter deltar aktivt, t.ex. Trafikverket, Boverket, Tillväxtverket och Naturvårdsverket.

Det är positivt att arbetet riktas in mot två huvudområden, fysisk planering inklusive transportinfrastruktur och näringspolitik/näringslivsutveckling, och att kommuner kan anmäla sig till respektive spår. Val av område underlättar arbetet och ansökan samtidigt som det kan skapa mer realistiska förväntningar på deltagandet.

Trafikverket

Om en strategisk bit mot energieffektivisering inom transportsektorn är att upprätta en trafikstrategi enligt TRAST så borde det vara en nyckelfråga. Utan en beslutad trafikstrategi har kommunen inte den samsyn som krävs för att komma framåt. Svårigheten är att "orka" få till en. Föreslår (liksom på samrådsmötet) att det ingår i projektet att bidra med 50% till framtagandet av en trafikstrategi (dvs. redaktörsstöd, oftast en konsult, dock högst ett belopp på x kronor (bedömer att $x=75\,000$ kr) eftersom större kommuner kan brodera ut mycket. Trafikverket har goda erfarenheter av denna typ av stimulans men med våra effektiviseringskrav tror jag inte att Trafikverket kan göra det nu. Trafikverket gör det just nu för framtagandet av en hastighetsplan i kommunerna som är en fördjupad del av en trafikstrategi och avser anpassning till de nya hastighetsgränserna.

Tror att ovanstående är viktigare för ett gott resultat nationellt än "spjutspets exempel". Ta hellre in ett mål att varje deltagandekommun skall ha upprättat en trafikstrategi. Det ena (utveckling av exempel och spjutspets) behöver inte omöjliggöra det andra. Istället blir det ena en katalysator för det andra. Utan trafikstrategi med uppföljningskrav är risken att det blir ingenting. Om en deltagande kommun har en beslutad trafikstrategi så kan bidrag istället gå ut för att genomföra säkra uppföljning av den.

Energimyndighetens kommentar: Utifrån riktlinjerna i regleringsbrevet anser Energimyndigheten att Trafikverkets synpunkt är svår att beakta. Det är uttalat att nästkommande etapp av Uthållig kommun ska arbeta med att utveckling, tillämpning och spridning av spjutspets exempel. I vissa fall kan dock själva framtagandet av en trafikstrategi vara ett spjutspets exempel, antingen om det är en väldigt välutvecklad och nytänkande trafikstrategi eller om den görs i en typ av kommun som där det finns få exempel på framtagna strategier.

Resultat och erfarenheter av Uthållig kommun

Länsstyrelsen i Dalarna

Vi är inte alls säkra på att en sådan jättedatabas blir funktionell och/eller att nyttan motsvarar kostnaden.

Energimyndighetens kommentar: Texten har omformulerats men Energimyndigheten anser fortfarande att det finns ett mervärde med en sådan databas.

Naturvårdverket

Vi stöder tanken på att bygga upp en myndighetsövergripande databas, och kan bidra till detta arbete. Lämpligen görs detta i form av en metadatabas med referenser till flera myndigheters information om goda exempel.

Andra initiativ och styrmedel

Boverket

Boverket saknar här Klimatkommunerna och deras arbete. Klimatkommunerna har tagit fram en metod och en mall för klimatstrategi som är allmänt vedertagen. Denna metod borde vara värdefull att använda i Uthållig kommun.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och arbetats in i texten.

Syftet med Uthållig kommun, etapp 3

Boverket

Även om hela syftet med Uthållig kommun är att förbättra kommunernas energi- och klimatarbete kan det vara bra att i andra punkten under syftet (sidan 18) lägga till att spjutspetsexemplen inom områdena fysisk planering, transportinfrastruktur och näringspolitik ska vara relaterade till energi- och klimatfrågor.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och arbetats in i texten

Boverket skulle gärna mer tydligt kunna se att etapp 3 omfattar utveckling av kommunernas energi- och klimatplanering.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten anser att detta är en viktig del av arbetet i den nya etappen av Uthållig kommun. Det är dock lite oklart vad som ryms i begreppet energi- och klimatplanering men som vi ser det så kommer det programövergripande arbetet att innehålla just detta – alltså hur en kommun kan organisera och leda energi- och klimatarbetet för att få ett brett genomslag för frågan.

Länsstyrelsen i Dalarna

Länsstyrelsen i Dalarna har inkommit med tre nya förslag på syften med den tredje etappen av Uthållig kommun lydande:

”Utveckla hur kommunerna beaktar övriga miljö kvalitetsmål i genomförandet av energi- och klimatpolitiken.”

”Stärka samverkan mellan nationell, regional och kommunal nivå inom områdena fysisk planering och näringslivsutveckling.”

”Sprida erfarenheter till övriga kommuner genom att nyttja de myndigheter och aktörer som har vägledning och tillsyn för kommunerna inom områden fysisk planering och näringslivsutveckling.”

De föreslår även att den sistnämnda punkten ska utvecklas i ett separat stycke.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten anser inte att dessa punkter behöver stå som egna punkter utan den två sistnämnda har arbetats in i de andra syftesformuleringarna och den första punkten lyfts istället som ett mer övergripande syfte. Vi har även utvecklas punkten om att sprida erfarenheter i avsnittet Framtida samordningsprocess.

Naturvårdsverket

Vi anser att goda exempel och spjutspetsexempel är i stort sett synonyma begrepp. Vi delar bedömningen att spjutspetsexempel kan och bör definieras brett och omfatta både enskilda tekniskt avancerade lösningar men också processer, metoder och samverkansprojekt. Vi menar att integrerade systemlösningar är en särskild kategori verksamheter som bör uppmärksammas bland spjutspetsexemplen, eftersom detta är ett område där Sverige har komparativa fördelar.

Eftersom innehållet i etapp 3 ”stys i stor utsträckning av kommunernas önskemål” (avsn 3.1) så är det bra om det finns öppenhet för att ta med andra spjutspetsexempel än inom de tre områdena fysisk planering, transportinfrastruktur och näringspolitik om kommunerna genomför det. Spjutspetsexempel behöver inte bara vara tekniska lösningar utan även processer etc.

Energimyndighetens kommentar: Efter interna diskussioner på Energimyndigheten har texten omformulerats för att visa att Energimyndigheten önskar styra typen av projekt mer än vad som framgick i den utskickade handlingen. Dock kvarstår Naturvårdsverket synpunkt och Energimyndighetens anser att det framöver är värt att beakta detta även om fokus fortsatt kommer att vara spjutspetsexempel inom de tre utpekade områdena.

Energimyndigheten anser att det finns en viss skillnad i begreppen spjutspetsexempel och goda exempel. Spjutspetsexempel är till skillnad mot goda exempel fortfarande i ett utvecklingsstadium men de ska ha en potential att lyckas och ge resultat i form goda exempel.

Sveriges kommuner och landsting

”Spjutspetsexempel” är på flera sätt ett bra begrepp för vad Uthållig kommun ska resultera i. I erbjudande och upplägg är det dock viktigt att inte använda begreppet så det avskräcker kommuner från att delta. Det bör tydliggöras att det handlar om utvecklingsarbete med potential att lyckas och ge resultat, också sådant som kan ses som mer vardagsnära, t.ex. att utveckla befintlig bebyggelse och stadsstruktur för att gynna hållbara transporter. Det viktiga är att engagera kommuner som nu har möjlighet att skapa resultat. Resultaten kommer i många fall inte att vara anpassade för ”storskalig implementering”, utan behöver hanteras av andra kommuner utifrån deras lokala förutsättningar. (Se avsnitt 3.2 om syfte).

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och vissa omformuleringar har skett. I samband med att Energimyndigheten författar utlysningstexten kommer denna synpunkt bli än viktigare att ta hänsyn till.

Synpunkter på temaområdena

Boverket

Boverket vill poängtera vikten av att de två temaområdena inte skiljs åt, eftersom näringslivsutvecklingen och fysisk planering är beroende av varandra.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och vissa tillägg har gjorts för att förtydliga vikten av de gemensamma delarna av de två temaområdena.

Boverket anser att inriktningen för området näringspolitik kunde vara bredare. En viktig del i en hållbar (stads)utveckling är den fysiska strukturen och etableringen av företag och handel i lägen som aktivt bidrar till att gynna kollektiva transportlösningar för både människor och gods. Därför vore det väldigt värdefullt om åtminstone några projekt kopplar samman etablering av företag med fysisk planering. Nätverk att stötta nya energirelaterade företag handlar inte bara om att kommunen ska arbeta för att underlätta för företagstillväxten, utan samverkan mellan kommun och näringsliv måste snarare handla om att näringslivet och kommunen tillsammans diskuterar förutsättningar och villkor för etableringen. Också här är den fysiska planeringen viktig.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har till viss del beaktats genom tillägg i texten. Energimyndigheten vill samtidigt poängtera att temaområdet Näringspolitik i första hand syftar till att arbeta med hur kommunen kan stötta nya energirelaterade företag och inte effektivisering i vanliga företag.

En ny utmaning som inte nämns i beslutsunderlaget är elnätets betydelse och önskan om ett smart elsystem. Ett utvecklingsarbete borde gå vidare utifrån den omfattande vindkraftsplanering som har genomförts av kommunerna och se hur

elnätet behöver utvecklas för att också kunna ta emot el från vindkraft. Det vore önskvärt att få exempel på hur en elnätsplanering kan ske regionalt. Dessutom skulle det vara mycket intressant om något projekt handlar om vad en kommun behöver tänka på för framtiden för att kunna bidra till att elnätet ska kunna utvecklas mer smart. Vad kan möjligheter att arbeta med lagring av elenergi/energi innebära för en omställning av energisystemet?

Energimyndighetens kommentar: Det är intressanta frågor som Boverket tar upp och förslagen har till stor del arbetats in i rapporten.

Boverket skulle gärna se mer av frågor om energi- och klimatsmarta fysiska strukturer i de nya projekten. Transportinfrastruktur är då en viktig del, men denna måste sätta in i sammanhanget med olika målpunkter och rörelsemönster. Det är inte bara transporterna som måste studeras utan också var målpunkter finns och bör etableras framöver. Energimyndigheten lyfter här att det för detta behövs en konstruktiv dialog inom kommunen. Också i denna dialog har näringslivet m fl en viktig roll.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten instämmer i detta men anser att detta mycket väl ryms dels i det övergripande arbetet som kommer att bedrivas inom temaområdet fysisk planering och dels ryms inom inriktningen transportinfrastruktur.

Varken avsnittet om lågenergihus eller det om spetsteknik handlar om fysisk planering och passar kanske bättre under avsnittet om näringspolitik.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten instämmer inte med Boverkets synpunkt. Att diskutera dessa frågor samtidigt med övriga delar av den fysiska planeringen är viktigt för att en verklig förändring ska uppstå. Kommer detta i ett senare skede kan det redan vara för sent, ex husplacering för att kunna nyttja sol- och vindenergi och energikrav vid markexploatering.

Länsstyrelsen i Dalarna

Stycket om framtagande av energi och klimatstrategier är minst lika tillämpligt för fysisk planering varför stycket i tillämpliga delar ska flyttas till ingressen för 3.3 dvs före 3.3.1 och få en mer allmän innebörd - kopplar då an till föreslagna kompl. av målen ovan.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten har tillgodosett önskemålet genom att lyfta energi- och klimatstrategierna mer i ingressen till stycke 3.3.2.

Naturvårdverket

Det är positivt att arbetet med de regionala energi- och klimatstrategierna uppmärksammas i detta sammanhang. Det är mycket positivt att

teknikupphandling används som ett verktyg för påverkan gentemot näringslivet, och för att utveckla nya produkter och tjänster. Vi saknar tydliga skrivningar på hur sol-el, solvärme och biogas kan användas i detta arbete, exempelvis inom ramen för en möjlig underrubrik Lokal energiproduktion.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och vissa tillägg har gjorts för att lyfta fram lokal energiproduktion som inriktning för projekt inom Uthållig kommun.

Kriterier och urval

Boverket

Boverket anser att kriterierna i huvudsak är bra. Men uppdraget har också ett tydligt regionalt perspektiv och energi- och klimatfrågorna behöver ofta lösas i större sammanhang än i enskilda kommuner. Därför bör ett viktigt urvalskriterium vara att regionala aktörer involveras i projekten och att flera kommuner från samma region deltar. En annan viktig anledning att nu fokusera på det regionala samarbetet är att Sverige saknar nationell och regional planering för hållbar fysisk utveckling. Det medför att en riktig samordning mellan den statliga infrastrukturplaneringen och kommunernas bebyggelseplanering behöver utvecklas. Därför är det extra viktigt att arbetet i Uthållig kommun nu inriktas på mellankommunalt och regionalt samarbete i samverkan med länsstyrelserna och regionförbunden vad gäller fysisk planering. Det gäller både energiplaneringen, transportinfrastrukturplaneringen och strategisk bebyggelseplanering (service t. ex.).

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten instämmer i detta, vilket också förklarar varför samarbete med regionala parter är ett av urvalskriterierna. Att utveckla samarbeten mellan kommuner och regionala parter är även ett av de uttalade syftena med den tredje etappen av Uthållig kommun.

Länsstyrelsen i Dalarna

Vill lägga till ett urvalskriterie lydande ”Grupper av kommuner med etablerad samverkan inom området”.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och arbetets in i urvalskriterierna.

Naturvårdverket

Vi är tveksamma till de mycket kategoriska skrivningarna kriterierna för urval av deltagande kommuner, och föreslår att uttrycken ”säkerställd

förvaltningsorganisation” och ”tydliga styrdokument” skrivs något mindre kategoriskt.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och arbetats in i texten

Sveriges Kommuner och Landsting

Det viktigaste urvalskriteriet bör vara idéer om vad och vilka områden kommunen vill utveckla och samarbeta kring inom de två huvudområdena.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten instämmer i detta och det går i linje med nuvarande skrivningar.

Det bör vara möjligt att med detta mer fokuserade upplägg öppna för deltagande av betydligt fler än föreslagna 30 kommuner. Ett trettiotal kommuner på respektive temaområde fysisk planering och näringspolitik borde vara fullt möjligt. Det borde även gå att nå ut till fler kommuner genom innovativa regionala samarbeten. Exempelvis skulle en regional part (region, regionala förbund, energikontor, länsstyrelse) och någon kommun kunna företräda fler kommuner i en region som arbetar vidare med frågan på hemmaplan. Regionala parter bör ses som ett mervärde i urvalet av kommuner, men inte som ett krav.

Energimyndighetens kommentar: Med nuvarande planerade upplägg upplever vi det som svårt att ta med många fler än 30 kommuner. Texten har dock kompletterats och öppnat för en sådan möjlighet men då krävs antingen att medel tillskjuts eller att programmet avgränsas mer och exempelvis helt släpper det övergripande kommunstödet som syftar till att mer kommunövergripande integrera energi- och klimatfrågorna genom olika typer av process- och organisationsutveckling.

Det är inte rimligt att för små kommuner kräva att det ska finnas styrdokument för det geografiska området i form av exempelvis en energi- och klimatstrategi. Arbetssätt och behov av styrdokument skiljer sig åt mellan kommuner. Det borde vara tillräckligt att kommunen kan presentera ett bra och förankrat uppslag för näringslivsutveckling eller fysisk planering.

Energimyndighetens kommentar: Vi har delvis omformulerat detta kriterie även om den huvudsakliga innebörden kvarstår. Till viss del är ju detta ett lagkrav med tanke på lagen om kommunal energiplanering så Energimyndigheten ser det inte som ett alltför orimligt krav.

Mål för Uthållig kommun, etapp 3

Länsstyrelsen i Dalarna

Länsstyrelsen i Dalarna vill lägga stryka målet ”100 % av kommunerna formulerar kommunala energi- och klimatmål som omfattar den fysiska miljön” mot bakgrund av att de anser att detta utgör ett grundkrav för deltagande i den nya etappen.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och det förslagna målet är struket.

Sveriges kommuner och landsting

Projektmålen för fysisk planering bör avse de kommuner som väljer området fysisk planering. Projektmålet för teknikupphandling bör avse dem som väljer detta underområde.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har till beaktats genom att vi förtydligat att de projekt mål och prestationer som anges kommer att omformuleras när vi ser vilka projekt som kommunerna beskriver i samband med sin intresseanmälan för Uthållig kommun, etapp 3.

Övriga synpunkter

Boverket

Goda exempel: ... Boverket vill tillägga att analyser där man studerar framgångsfaktorer (varför blev just dessa projekt så bra?) är minst lika viktiga som att kvantifiera vad som är bra och hur bra resultaten är.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats och arbetats in i texten.

Boverket anser att det är mycket viktigt att erfarenheterna från Uthållig kommun dokumenteras i skrifter riktade till både politiker och tjänstemän. Dessa bör bland annat handla om hur energi- och klimatfrågorna kan tas upp i fysisk planering och samhällsplanering, gärna uppdelat på olika kommuntyper t.ex. en mindre landsortskommun, medelstor stad och storstad/storstadsregion. Det vore också bra om exempel om hur man kan arbeta med scenarios som inkluderar energifrågan i olika kommuntyper samlas till en skrift.

Energimyndighetens kommentar: Energimyndigheten instämmer i detta och det går i linje med nuvarande skrivningar.

Länsstyrelsen i Dalarna

Länsstyrelsen i Dalarna vill öppna för möjligheten till representation även från andra länsstyrelser i den samordningsgrupp som föreslås att bildas.

Energimyndighetens kommentar: *Synpunkten har beaktats.*

Naturvårdsverket

I valet mellan geografisk eller tematisk klustring förefaller en tematiskt klustring vara mer ändamålsenlig, inte minst för att påskynda resultatspridningen över hela landet.

Sveriges kommuner och landsting

Det behövs längre tid mellan utlysning och en politiskt förankrad ansökan, minst tre månader för politisk behandling. Detta skulle kunna åstadkommas genom en parallell hantering, så att kommunerna först skickar in en intresseanmälan, med förslag och idéer, som Energimyndigheten kan behandla, och senare komplettera med ett politiskt beslut. För att snabba upp tiden för första möte och dylikt kan datum annonseras redan inför ansökan.

Energimyndighetens kommentar: *Frågan berörs inte i rapporten men Energimyndigheten kommer att diskutera denna möjlighet i samband med att utlysningen sker.*

Med tanke på tid och förväntningar är det viktigt att vara tydlig med erbjudande, förväntningar och form i utlysning och hantering av ansökan. Var tydlig med att Energimyndigheten erbjuder en plattform för nätverksarbete, med workshops, expertis, konsultstöd, vissa mindre projektmedel etc. Kommunen ska ställa upp med eget arbete och idéer, närvaro, resurser/organisation och politisk förankring, samt för dokumentation och spridning av resultat. Administration av ansökan bör vara enkel. Huvudfokus bör ligga på att kommunen anger föreslagna utvecklingsområden och egna idéer.

Energimyndighetens kommentar: *Frågan berörs inte i rapporten men Energimyndigheten kommer att beakta detta i samband med utlysningen.*

Sträva efter att ge fortsatt stöd till samverkan mellan större kommuner i något slags "storstadskluster", såsom i andra etappen av Uthållig kommun. Dessa kommuner har mycket gemensamt men ingen gemensam regional struktur att falla tillbaka på, såsom i energieffektiviseringsstödet och arbetet med regionala energi- och klimatstrategier. De har haft ett stort utbyte och tagit egna initiativ i arbetet i

andra etappen av Uthållig kommun kring strategier, fysisk planering, indikatorer etc.

Energimyndighetens kommentar: Synpunkten har beaktats genom att ett av urvalskriterierna omformulerats till "Samarbete med regionala parter eller andra kommuner" från att tidigare bara ha uttryckt samarbete med regionala parter. Detta torde öppna för en möjlighet för dessa typer av kommuner att hitta gemensamma projekt och ange "andra storstadskommuner" som samverkanspart.

Bilaga 2: Deltagarlista för samrådsmötet den 17 februari 2011Externa deltagare

Andreas Hagnell	Sveriges kommuner och landsting
Kristina Adolfsson	Boverket
Annie Stålborg	Miljöstyvningsrådet
Jan Nyman	Örnsköldsviks kommun
Said Ashrafi	FSEK Föreningen Sveriges Regionala Energikontor
Kjell Rosén	Naturvårdsverket
Mattias Wärnhjelm	Trafikverket
Bo Rutberg	Sveriges kommuner och landsting
Axel Nekham	Tillväxtverket
Per-Erik Sandberg	Länsstyrelsen Dalarna
Christina Leideman	Delegationen för hållbara städer
Sofie Adolfsson Jörby	Boverket
Inger Krekula	Länsstyrelsen Norrbotten
Fredrik von Malmberg	Näringsdepartementet
Håkan Samuelsson	Klimatkommunerna

Deltagare från Energimyndigheten

Maria Steinbach Lindgren
Astrid Fell
Johan Burström
Marie Rosenqvist
Åke Axenbom
Olov Åslund
Maria Malmkvist
Sara Winnfors

Ej deltagande men inbjudna

Markus Gossas	Institutet för framtidsstudier
Jesper Peterson	Naturskyddsföreningen
Ingela Brandén	Länsstyrelsen Jämtland
Tore Carlsson	Länsstyrelsen Västra Götaland
Gunnar Plym Forshell	Länsstyrelsen Norrbotten
Ylva Sarden	Länsstyrelsen Norrbotten
Ola Gustafsson	Länsstyrelsen Skåne
Susanna Kindberg	SP Småföretag